

ĐÁNH GIÁ HIỆN TRẠNG CÁC ĐIỂM DI TÍCH LỊCH SỬ BÁC HỒ VỀ THĂM QUẢNG BÌNH

Tạ Đình Hà

Hội Di sản Văn hóa Việt Nam tỉnh Quảng Bình

1. Sự ra đời các điểm di tích

Sau chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ năm 1954, đất nước ta tạm thời bị chia làm thành hai miền. Quảng Bình, Vĩnh Linh là địa đầu của miền Bắc, cùng với cả nước khôi phục kinh tế, hàn gắn vết thương chiến tranh, củng cố và xây dựng miền Bắc vững mạnh về mọi mặt, từng bước đi lên chủ nghĩa xã hội, làm hậu phương vững chắc cho cuộc đấu tranh giải phóng miền Nam.

Trong bối cảnh ấy, ngày 16 tháng 6 năm 1957, Đảng bộ, nhân dân Quảng Bình - Vĩnh Linh vinh dự đón Bác Hồ vào thăm, dấu thời gian lưu lại của Bác chưa trọn với lòng mong muốn, nhưng khoảnh khắc lịch sử ấy, người đã để lại cho toàn thể cán bộ, chiến sĩ và nhân dân Quảng Bình những tình cảm cao đẹp, lời dạy bảo ân cần, tấm lòng yêu thương triu mến.

Sáu mươi năm đã trôi qua, những kỷ niệm thiêng liêng, những nơi Bác đến với Quảng Bình đã trở thành nơi ghi dấu sâu sắc không bao giờ quên. Những dấu tích lưu niệm sự kiện lần cuối Bác Hồ vào thăm tỉnh nhà, điểm cuối trên chặng đường Bác vào thăm đồng bào miền Nam trong điều kiện đất nước bị chia cắt. Những nơi Bác thăm và làm việc đã trở thành những điểm di tích quan trọng, tiêu biểu như:

- Sân bay Lộc Ninh, nay là Cảng hàng không Đồng Hới. Nơi đây, 8 giờ 15 phút ngày 16 tháng 6 năm 1957, chiếc máy bay “Li2-203” chở Bác và phái đoàn Trung ương hạ cánh xuống sân bay Đồng Hới, mở đầu chuyến thăm của Bác Hồ đối với Quảng Bình và lúc 5 giờ sáng ngày 17 tháng 7 năm 1957, Bác lên máy bay ra Hà Nội, trong sự luyến tiếc, bùi ngùi của mọi người tiễn Bác. Bác đưa tay vẫy chào và không quên dặn lại “Bác về, Bác lại vô”.

- Trụ sở, hội trường Tỉnh ủy Quảng Bình cũ; nay là sân Nhà Bảo tàng tỉnh. Nơi đây, lúc 15 giờ ngày 16 tháng 6 năm 1957, Bác gặp mặt 600 đại biểu cốt cán của tỉnh.

- Trụ sở Ủy ban Hành chính tỉnh Quảng Bình cũ (nay là trụ sở Công an tỉnh). Đây là nơi đầu tiên Bác Hồ làm việc với các đồng chí lãnh đạo tỉnh, gặp gỡ thăm hỏi đại biểu dân tộc Vân Kiều, Khùa, Mày, gặp gỡ thân mật đại biểu nhân sĩ trí thức, đại biểu các tôn giáo.

- Sân vận động Đồng Hới. Nơi đây lúc 16 giờ cùng ngày, Bác Hồ dự mít tinh và nói chuyện với 3 vạn đồng bào cán bộ chiến sĩ Quảng Bình và đặc khu Vĩnh Linh.

- Nhà nghỉ Sư đoàn 325 và bãi tắm ở cửa biển Nhật Lệ (nay thuộc phường Hải Thành, thành phố Đồng Hới). Nơi đây, lúc 17 giờ 30 phút, Bác Hồ đã tắm biển, dự liên hoan văn nghệ cùng cán bộ chiến sĩ sư đoàn và nghỉ lại một đêm trước khi ra Hà Nội.

2. Hiện trạng di tích trước khi tái lập tỉnh Quảng Bình

Trong thời kỳ tỉnh Bình Trị Thiên, thị xã Đồng Hới tuy còn gặp nhiều khó khăn nhưng được sự quan tâm của lãnh đạo tỉnh, lãnh đạo thị xã, hệ thống di tích lịch sử văn hóa nói chung, di tích Bác Hồ về thăm Quảng Bình nói riêng được điều tra, khảo sát, lập danh mục tổng kiểm kê. Đặc biệt, năm 1987, nhân kỷ niệm 30 năm ngày Bác Hồ về thăm Quảng Bình - Vĩnh Linh, xác định Đồng Hới là nơi có vinh dự thay mặt nhân dân cả tỉnh và đặc khu Vĩnh Linh trực tiếp đón Bác, Thị ủy Đồng Hới đã tổ chức hội thảo khoa học: “Bác Hồ với Đồng Hới – Đồng Hới với Bác Hồ”. Từ cuộc hội thảo đó, nhiều nội dung, giá trị lịch sử của các điểm di tích nơi Bác đến được làm rõ. Các điểm di tích được xác định và biên soạn nội dung dựng bia ghi dấu. Đó là các bia ở Sân bay Lộc Ninh ghi dấu nơi đặt chân đầu tiên và cũng là nơi lưu luyến tiễn Bác ra Hà Nội. Bia tại trụ sở Tỉnh ủy Quảng Bình cũ (nay là sân Nhà Bảo tàng tỉnh), nơi Bác làm việc với các đồng chí lãnh đạo cao nhất của tỉnh. Bia tại Bãi tắm Nhật Lệ, nơi Bác Hồ tắm biển lúc 17

giờ 30 phút ngày 16 tháng 6 năm 1957. Thời điểm lúc đó còn hai điểm chưa được dựng bia; sân vận động thị xã, nơi Bác Hồ nói chuyện với gần 3 vạn đồng bào chiến sĩ của tỉnh nhà và nhà hội trường Tỉnh ủy tỉnh Quảng Bình cũ, nơi Bác Hồ nói chuyện với 600 cán bộ cốt cán của tỉnh. Các văn bia lúc đó quy mô, kích thước nhỏ, đồ án thiết kế đơn giản, chất liệu bằng xi măng vôi vữa, không có khuôn viên cây xanh, điện chiếu sáng, thảm cỏ bao quanh, nội dung bia viết trực tiếp vào thân bia nên dễ bị bong tróc. Tuy vậy, các văn bia này đã phát huy tác dụng rất lớn trong việc giáo dục truyền thống cách mạng cho các thế hệ, động viên khích lệ và củng cố tinh thần cán bộ, chiến sĩ nhân dân Quảng Bình lao động sản xuất, cảnh giác, bảo vệ quê hương và ra sức lao động vì miền Nam ruột thịt.

3. Hiện trạng di tích sau khi tái lập tỉnh

Trong bộn bề công việc sau tái lập tỉnh, được sự quan tâm của lãnh đạo tỉnh, sự tham mưu tích cực của ngành Văn hóa Thông tin (nay là Văn hóa và Thể thao) mà trực tiếp là cán bộ nghiệp vụ Bảo tàng tỉnh đã tiến hành khảo sát, nghiên cứu, gặp gỡ nhân chứng, xây dựng hồ sơ khoa học và đầy đủ cơ sở pháp lý trình các cấp xem xét. Di tích lưu niệm Bác Hồ về thăm Quảng Bình ngày 16 và ngày 17 tháng 6 năm 1957 tại thị xã Đồng Hới được xếp hạng cấp Quốc gia theo Quyết định số 983/QĐ ngày 4 tháng 8 năm 1992 của Bộ Văn hóa Thông tin. Với diện tích khoanh vùng bảo vệ các điểm của di tích là 770,35m². Trong thời gian này, các bia di tích Bác Hồ về thăm Quảng Bình cũng được nâng cấp. Bia sân bay Lộc Ninh đã được xây lại kết cấu vững chãi, ốp đá ghi khắc nội dung, tôn tạo khuôn viên cây xanh, nằm trọn trong khu vực Cảng hàng không Đồng Hới quản lý, bảo vệ. Bia Bác Hồ tắm biển ở bãi tắm Nhật Lệ cũng được xây lại với đồ án thiết kế sinh động, hiện đại. Nhà nghỉ Sư đoàn 325 nằm trong khuôn viên Khách sạn Mừng Thanh hiện nay, bia di tích Bác Hồ được xây dựng mới, tạo khuôn viên cây xanh, thảm cỏ, bia hướng ra cổng khách sạn. Bia di tích tại trụ sở Tỉnh ủy Quảng Bình cũ nằm trong sân Nhà Truyền thống thị xã Đồng Hới nay không còn, dự án xây dựng Nhà Bảo tàng tỉnh đồ sộ, hiện đại đã giải tỏa bia này nhưng không dựng lại bia trên nền cũ đã khoanh vùng bảo vệ? Điểm di tích tại nhà hội

trường Ủy ban Hành chính tỉnh Quảng Bình cũ, nay thuộc khuôn viên Công an tỉnh đến nay chưa được dựng bia ghi dấu.

4. Đánh giá hiện trạng di tích

4.1. Đặc điểm di tích

Di tích lưu niệm Bác Hồ về thăm Quảng Bình nay chỉ còn các địa điểm, các kiến trúc nhà cửa gắn liền với sự kiện tiêu biểu Bác Hồ thăm, làm việc, nói chuyện và nghỉ lại như trụ sở Tỉnh ủy Quảng Bình cũ, nhà hội trường Tỉnh ủy, Trụ sở Ủy ban Hành chính tỉnh cũ, nhà nghỉ Sư đoàn 325, khán đài sân vận động thị xã đều bị bom đạn trong chiến tranh phá hoại của giặc Mỹ hủy diệt san bằng. Các điểm di tích phân bố tương đối gần nhau, đều nằm trong khu vực thành phố Đồng Hới, thuận lợi cho việc phát huy tác dụng, tham quan du lịch, giáo dục truyền thống.

4.2. Quy mô di tích

Quy mô đầu tư, tu bổ tôn tạo còn khiêm nhường, không muốn nói là quá nhỏ, các điểm di tích mới chỉ dừng lại ở mức dựng bia ghi dấu, chưa có một công trình nào có quy mô hoành tráng xứng tầm của di tích như nhà bia tưởng niệm, đài tưởng niệm, hoặc phục dựng lại ngôi nhà lá của Sư đoàn 325 tại cửa biển Nhật Lệ, nơi Bác Hồ đã dự liên hoan văn nghệ cùng cán bộ chiến sĩ của Sư đoàn và Người đã nghỉ lại một đêm trước khi ra Hà Nội. Kinh phí đầu tư ít, hạn hẹp, không có quy hoạch, kế hoạch. Hiện nay mới chỉ có 3 trong 5 điểm di tích được dựng bia, thậm chí có điểm đã dựng bia nhưng bị phá bỏ mà không xây lại (bia trụ sở Tỉnh ủy cũ tại Nhà Bảo tàng tỉnh), kinh phí xây dựng chủ yếu xã hội hóa. Trong các hình thức lưu niệm danh nhân thì việc dựng bia ghi dấu di tích là loại hình được xếp thứ 4 sau tượng đài, nhà bia, nhà lưu niệm. Với loại hình bia, theo Tiến sĩ Nguyễn Tường Vân (Bảo tàng Hồ Chí Minh) thì đây là loại hình dễ thi công, về mặt kinh tế ít tốn kém nhưng hiệu quả không cao. Do vậy, việc đầu tư xây dựng các điểm di tích Bác Hồ về thăm Quảng Bình cần được xác định với giá

trị tư tưởng, nội dung lịch sử và quy mô công trình để xứng tầm của di tích trong hệ thống di tích lịch sử cách mạng của tỉnh nhà.

4.3. Cơ sở hạ tầng, giao thông, các công trình phụ trợ, việc quản lý, khai thác và phát huy giá trị di tích

Đường dẫn đến tham quan, nghiên cứu các bia di tích thuận lợi, việc nâng cấp, tạo cảnh quan, cây xanh, thảm cỏ, điện chiếu sáng một số bia như Sân bay Lộc Ninh, Nhà nghỉ Sư đoàn 325 trong khuôn viên Khách sạn Mừng Thanh tạo nên sự tôn nghiêm, hấp dẫn mọi người đến thăm viếng, tìm hiểu, nghiên cứu và tham quan du lịch. Tuy nhiên, so với các loại hình di tích khác thì số lượng người đến tham quan di tích Bác Hồ còn khiêm tốn vì nhiều nguyên nhân như quy mô công trình nhỏ, kiến trúc công trình đơn điệu, việc tuyên truyền, giới thiệu, quảng bá chưa thường xuyên. Việc nghiên cứu khoa học nội dung các hình thức lưu niệm cần quan tâm đúng mức, tính thẩm mỹ nghệ thuật của các công trình bia Bác Hồ cần được đặc biệt coi trọng hơn nữa, độ bền vững về chất liệu các văn bia cần được xem xét kỹ lưỡng. Quy hoạch, quản lý, bảo vệ các địa điểm cần thực hiện đúng theo quy định của Luật Di sản văn hóa. Cần thành lập Hội đồng khoa học nghiên cứu lựa chọn loại hình lưu niệm xứng đáng. Theo Tiến sĩ Vũ Nguyễn Ngọc Chi (Cục Di sản văn hóa) thì các công trình lưu niệm về danh nhân nói chung, về Bác Hồ nói riêng khi đã được tạo dựng đều là tài sản văn hóa của nhân dân và của nhà nước, do vậy cần phải xác định chủ đề tư tưởng cho hình thức lưu niệm. Xác định, thẩm định vị trí, yêu cầu chất liệu công trình phải bền vững và đẹp vì lưu niệm là để lưu giữ lâu dài. Mặt khác, các phương tiện thông tin đại chúng cần tuyên truyền giới thiệu di tích, Sở Du lịch cần xây dựng kết nối điểm tour di tích, tuyển tham quan của du lịch tỉnh nhà, Sở Giáo dục và Đào tạo, các phòng giáo dục, các trường học, đoàn thanh niên, các tổ chức xã hội... cần tổ chức tham quan di tích, tìm hiểu về sự kiện Bác Hồ vào thăm Quảng Bình.

5. Đôi lời kết

Di tích Bác Hồ về thăm Quảng Bình có giá trị giáo dục rất lớn, đặc biệt là tình cảm yêu thương, quan tâm trù mến của Bác đối với cán bộ, chiến sĩ, đồng bào Quảng Bình – Vĩnh Linh. Đây là điểm cuối Bác vào Nam nhưng không vào được vì đất nước đang tạm thời bị chia cắt. Đêm Đồng Hới ngày nào cũng thức cùng trái tim thổn thức của Bác, trong cái nóng bức của mùa hè tháng 6 tại nhà nghỉ của Sư đoàn 325, Bác không ngủ, ngồi ở cửa nhìn về phương Nam, vì Bác

chưa vào miền Nam được, đi thăm mới được một nửa chặng đường “đi chưa đến nơi, về chưa đến chốn”. Đặc biệt, sân bay Lộc Ninh là nơi chứng kiến hình ảnh Bác đặt chân đầu tiên khi vào thăm Quảng Bình và cũng là nơi lưu luyến tiễn Bác lên máy bay trở ra Hà Nội mà Bác vẫy tay dặn “Bác về, Bác lại vô”. Khoảnh khắc chưa đầy 24 tiếng về thăm Quảng Bình, Bác đã để lại những nơi đến, những kỷ niệm, những lưu dấu thành những điểm di tích lịch sử, di sản văn hóa có giá trị. Những bia di tích tuy khiêm nhường nhưng chứa đựng một lượng thông tin phong phú, quý giá về Bác Hồ. Đây là kênh thông tin trực quan sinh động chuyển tải cho các thế hệ về tấm gương, đạo đức, phong cách của Bác Hồ đối với toàn dân nói chung, với Quảng Bình nói riêng.

Sáu mươi mùa hè, kể từ mùa hè năm ấy, năm 1957, Bác vào thăm Quảng Bình và 48 năm (năm 1969) từ ngày Bác đi xa, nhưng những kỷ niệm Bác Hồ với Quảng Bình, Quảng Bình với Bác Hồ vẫn còn đó hiển hiện qua từng điểm di tích, từng văn bia. Di tích là niềm tự hào, vinh dự và cũng là trách nhiệm của toàn Đảng, toàn dân Quảng Bình nguyện ra sức học tập làm theo tấm gương, đạo đức, phong cách của Người, phấn đấu xây dựng Quảng Bình ngày một giàu đẹp, ấm no, hạnh phúc.